

- * खालील चौकटीत कांही म्हणी दिल्या आहेत. शोधून लिहा.

दे	स	व	त्य	ता	से	री	व
त्या	ज	ला	य	को	ते	ण	ज
मा	य	री	ज	क	वा	रा	न
ज	वे	य	त	कि	से	सा	भ
न	रा	भा	वे	र	त	मा	ता

टीप : म्हणींचा संग्रह करा.

- * पुढील वाक्ये वाचा.
1. बकरी दूध देते.
 2. चिंच आंबट आहे.
 3. गीता गाणे गाते.
 4. जिलेबी गोड आहे.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्दांना स्त्रीलिंगी नाम असे म्हणतात.

- * पुढील वाक्यात रिकाम्या जागी वरील उदाहरणातील अधोरेखित शब्द सोडून स्त्रीलिंगी नामांचे शब्द लिहा.

1. रानात चरते.
2. पत्र लिहिते.

- * तुम्हाला माहीत असलेल्या 20 स्त्रीलिंगी शब्दांची यादी तक्त्यात कर.

हा तक्ता वेगळ्या स्वतंत्र कागदावर कर.

अ.न	प्राणी	पक्षी	फळ / फूल	वस्तू किंवा व्यक्तीचे नाव
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

* पुढील वाक्ये वाचा :

1. मूल खेळत आहे.
2. कोकरू चरत आहे.
3. पिल्लू पळत आहे.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द पाहा. या शब्दावरून असे दिसून येते की, हे शब्द पुरुष जातीचे नाहीत किंवा स्त्री जातीचेही नाहीत असा बोध होतो. अशा शब्दांना नपुंसकलिंगी शब्द म्हणतात.

पुढील वाक्यात रिकाम्या जागी उदाहरणातील अधोरेखित शब्द सोडून नपुंसकलिंगी शब्द लिहा. व वाक्ये पूर्ण करा.

1. खेळत आहे.
2. चरत आहे.

स्वाध्याय

* खालील नांमांचे वाचन कर.

सुतार, मुलगी, वाघ, राणी, रेडा, आई, मुलगा, वेल, फूल, गाय, मोटार, दही, डबा, बाळ, वाहन, घर, पेन.

उदा.	तो सुतार	ती मुलगी	ते फूल
	तो वाघ	ती राणी	ते दही
	तो राजा	ती आई	ते बाळ
	तो रेडा	ती वेल	ते वाहन
	तो डबा	ती गाय	ते घर
	तो मुलगा	ती मोटार	ते पेन

* खालील नामांचे लिंग ओळखा.

उंदीर, घड्याळ, तार, चिंच, बाग, सोने, कन्या, ढग, बालक.

* लक्षात ठेव.

पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग	नपुसकलिंग	पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग	नपुसकलिंग
पूल	नदी	मूल	देव	काठी	दप्तर
भट	बी	फूल	शत्रू	सभा	शहर
दास	चादर	घर	फोटो	दिशा	पुस्तक
कुत्रा	भाकरी	पेन	मासा	वीट	दही

* वाचन करुन पुढे दिलेल्या रिकाम्या तक्त्यात हेच शब्द लिही.

पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग	पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग
भाऊ	बहीण	तरुण	तरुणी
बैल	गाय	माळी	माळीण
वाघ	वाघीण	मोर	लांडोर
पती	पत्नी		

पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग	पुल्लिंग	स्त्रील्लिंग

दसरा झाला हसरा

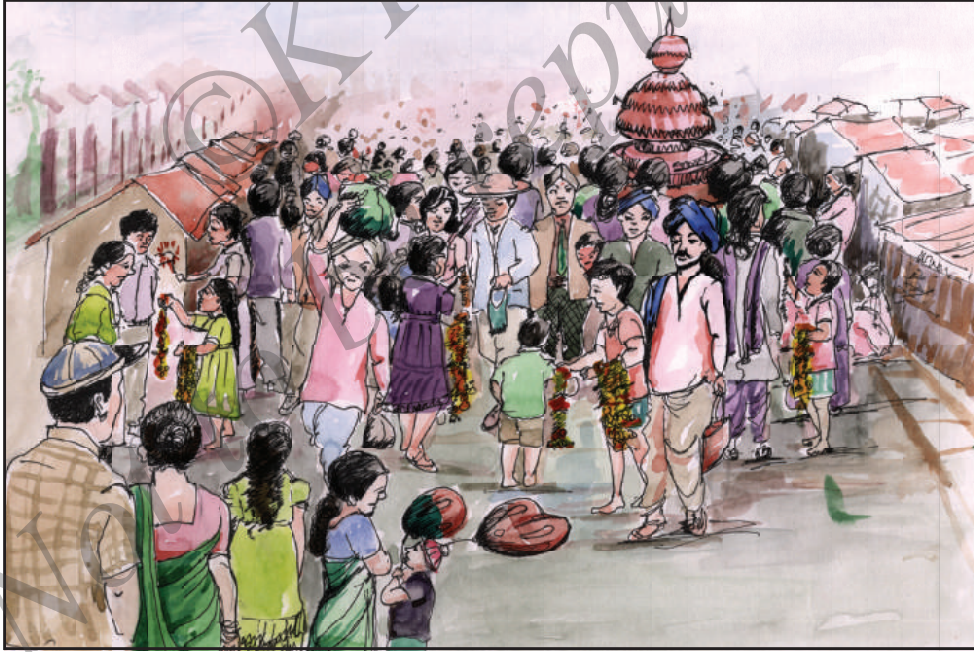
गावाबाहेरच्या देवीच्या देवळात मोठी गर्दी उसळली होती. देवळात फुलांचा, उदबत्यांचा सुगंध दरवळत होता. नवरात्रीनंतर आज देवीची सीमोल्लंघनाची मिरवणूक निघणार म्हणून देवीची पालखी सजवली होती. देवळाच्या आवारात पूजा साहित्य, खेळण्यांची, खाऊची दुकानं मांडली होती. एखादी जत्राच भरली होती म्हणा ना।

मिरवणूक पाहण्यासाठी समीर, प्रकाश आणि मुग्धा हे त्रिकूटही आलं होतं. तिघानाही घरून निघताना गर्दीत कसं वागायचं याच्या सूचना मिळाल्या होत्या. आईन सांगितल्याप्रमाणे तिघंही देवळात जाऊन देवीला नमस्कार करून आली. मग मात्र समीरला राहवेना. चटकदार भेळ, खमंग भजी त्याला खुणवू लागली. प्रकाशला आईस्क्रीम हवं होत तर मुग्धाला रंगीबेरंगी बांगड्या घ्यायच्या होत्या. तिघं गर्दीत मस्त फिरू लागले.

इतक्यात त्यांच लक्ष कोपऱ्यात उभ्या असणाऱ्या राधाकडं गेलं. राधा त्यांच्याच वर्गात शिकत होती. कोपऱ्यावर उभी राहून ती हार आणि गजरे विकत होती. या तिघांना नवल वाटलं. मुग्धा पुढं जाऊन राधाशी बोलू लागली “राधा, तू इथं कशी? आणि हे हार गजरे कसले? आणि तुला नाही का या जत्रेत फिरायचं?” मुग्धाने प्रश्नांची सरबती केली. तिला थांबवत समीर म्हणाला, “अग हो हो, एकदम किती प्रश्न विचारतेस” आपल्या वर्गमित्रांना पाहून राधाही थोडी भांबावली.

“अगं माझे बाबा आजारी आहेत. त्यामुळे ते कामाला जाऊ शकत नाहीत. माझी आई एका दुकानात कामाला जाते. मी खूप शिकाव असं तिला वाटतं. म्हणून मग मला ती कांही काम करू देत नाही. पण सुट्टीच्या दिवशी कांहीतरी काम करून तिला हातभार लावायचाच असं मी ठरवलंय. म्हणून मी आज इथं हार गजरे विकतेय. हे हार आईनंच करून दिले आहेत” राधा म्हणाली.

“आयडिया” प्रकाश जोरात ओरडला. आपण असं करूया, राधाला हार विकायला मदत करू. मुग्धा आणि राधा तुम्ही गजरे विका. मी आणि समीर हार विकतो”. चालेल ! मग आपण सगळे मस्तपैकी भेळ खाऊ” मुग्धा म्हणाली, “अरे पण !.....राधाचं बोलणं मध्येच थांबवत प्रकाश म्हणाला “आता पणबीण काही नाही. आपण गर्दीत फिरून

सगळे हार लवकर विकू. ते पैसे तू घरी दे, आणि आमच्या खाऊच्या पैशात आपण चौघ जत्रेचा आनंद घेऊ.” मुग्धा म्हणाली, “खरच, आपण मित्रमैत्रिणी आहोत ना, मग समळे मिळून मजा करू. आपल्याला आई बाबा रागावणार नाहीत.”

मुग्धा आणि राधा हातात गजरे घेऊन, ‘गजरे घ्या गजरे!, सुंदर सुंदर गजरे!’ असे मोठमोठ्याने ओरडू लागल्या. समीर आणि प्रकाश ‘हार घ्या हार, छान छान हार!’ असे ओरडू लागले. थोड्याच वेळात मुलांचे हार व गजरे संपले. एवढ्यात देवीची मिरवणूक सुरु झाली. ती बघून चौघांनी जत्रेचा आनंद लुटला. मैत्रिणीला मदत केल्याने मुलांचा दसराही हसरा झाला.

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

सीमोल्लंघन	दसऱ्याचे शिलेगण.	खमंग	स्वादिष्ट, रुचकर
चटकदार	छान	त्रिकूट	तीन जणांचा समूह
नवल	आश्चर्य	सरबत्ती करणे	वर्षाव करणे
		आयडिया (इंग्लिश शब्द)	कल्पना

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. देवळात कशाचा सुगंध दरवळत होता?
2. मिरवणूक कोणाची निघणार होती?
3. राधा कोठे उभी होती?
4. फुलांचे हार कोणी करून दिले होते?
5. गजरे कोणी विकले?
6. समीर व प्रकाश यांनी काय विकले?
7. दसरा हसरा का झाला?

इ. रिकाम्या जागी योग्य शब्द भर.

1. मुग्धाला रंगीबेरंगी घ्यावयाच्या होत्या.
2. वर्गमित्रांना पाहून राधा थोडी
3. आपल्याला रागावणार नाहीत.
4. गजरे घ्या गजरे गजरे.
5. हार घ्या हार हार.
6. राधा त्यांच्याच शिकत होती.

ई. खालील प्रश्नांची दोन तीन वाक्यात उत्तरे लिही.

1. जत्रेत कशाकशाची दुकाने आली होती?
2. मुग्धाने राधाला कोणकोणते प्रश्न विचारले?
3. राधा हार गजरे विकण्यास का आली होती?
4. मित्र मैत्रिणींनी राधाला कशी मदत केली?
5. प्रकाशने काय करण्याचे ठरविले?

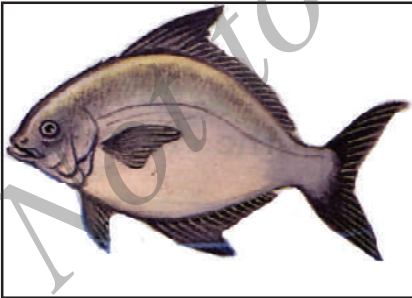
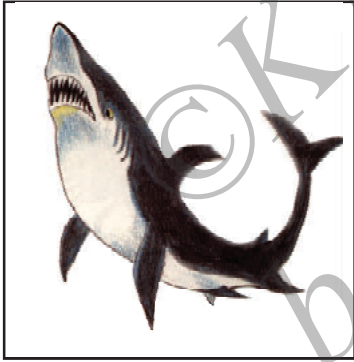
उ. खालील वाक्ये कोणी कोणास म्हटली ते लिही.

1. “अग, हो हो, एकदम किती प्रश्न विचारतेस!”
2. “अगं माझे बाबा आजारी आहेत”
3. “आता पणबिण कांही नाही”
4. “आपल्याला आई बाबा रागावणार नाहीत.”

पाठ 10

मासा

निळ्या आकाशी विहरत राही पक्षी सहज जसा
सळकन् सुळकन फिरत असे मी जलातला मासा
तऱ्हेतऱ्हेचे इंद्रधनूसम रंग कसे असती
अमुच्यापैकी कांही मासे प्रकाशही देती
टिकली इतक्या कांही जाती कांही प्रचंड असती
आकारांचे प्रकार अगणित नसे तया गणती
ताप तुम्हाला कधी येई जर पावसात भिजला
जलात राहुन मला न होई सर्दी नि खोकला
पोहत राही सदोदीत मी जलात हो वसती
मधे एकदा मौज पाहण्या येतो मी वरती
पाण्यामधुनी कधी न काढा मरेल हा मासा
जलात असु दे जली असू दे जलातला मासा.

कवी कृ. वि. दातार.

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

विहरणे आनंदाने फिरणे सदोदित नेहमी, सतत
अगणित न मोजता येण्याइतके जल पाणी
गणती करणे मोजणे.

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. जलातला मासा कसा फिरत आहे?
2. माशांचे रंग कुणासारखे असतात?
3. माशांचे प्रकार किती आहेत?
4. जलात राहूनही माशाला काय होत नाही?
5. मासा पाण्याच्या वर मधेच एकदा का येतो?
6. मासा पाण्यातून बाहेर काढल्यास काय होईल?

इ. खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण कर.

1. तऱ्हेतऱ्हेचे इंद्रधनूसम
..... प्रकाशही देती.
2. पोहत राही सदोदीत
..... येतो मी वरती.

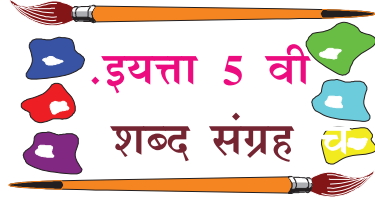
ई. कवितेतील खालील ओळींचा अर्थ लिही.

टिकली इतक्या कांही जाती कांही प्रचंडही असती
आकारांचे प्रकार अगणित नसे तया गणती.

उ. खाली दिल्याप्रमाणे कवितेतील तालबद्ध शब्द लिही.

जसा मासा भिजला
असती वसती

ऊ. तुझ्या वहीत माशाचे चित्र काढून ते रंगव.

अ	क	त	परिवर्तन	विहरत
अग्रभागी	कणखर	तरुवर	पखवाज	वैशिष्ट्य
अस्वस्थ	कलाकार	तऱ्हेतऱ्हेचे	पाजळणे	श
अनर्थ	ख	तिमिर	प्रतिभावंत	शिडकावा
अज्ञानी	खदखदणे	तेजोमय	प्लॅस्टिक	शांतताप्रिय
अधांतरी	खपते	तेजस्वी	भ	स
अडगळीत	खोचक	द	भक्ष्य	सद्बुद्धी
आ	ग	दडपशाही	म	सदोदित
आकर्षक	गांधीलमाशी	दुतर्फा	मती	सामर्थ्य
आरास	गुजगोष्टी	दंतमंजन	मखमल	सीमोलंघन
आत्मवृत्त	गैरसमज	दंश	मूर्तिकार	सुसंस्कृत
आयडिया	च	न	मोहरा	स्वर्ग
आईस्क्रीम	चटकदार	नभोमंडळ	मौज	स्मरणशक्ती
ए	छ	नभोवाणी	र	ह
एकत्वाचे	छिन्नी	नागमोडी	रत्नहार	हुबेहूब
औ	ज	नित्य	रसरसशीत	हुतात्मा
औषध	जोमाने	निंबोण्या	रिपरिप	
अं	झ	निरसन	ल	
अंतरी	झुंबड	नियंत्रण	लोकप्रिय	
		निपटणे	लहरी	
		नीती	व	
		प	वर्चस्व	

विषय : मराठी

* उद्दिष्टानुसार शेकडेवार गुण विभागणी (प्रथम सत्र)

क्र.सं.	उद्दिष्ट	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1	ज्ञान	25%	10	07
2	आकलन	35%	14	12
3.	अभिव्यक्ती	30%	12	04
4.	प्रशंसा	10%	04	01
एकूण		100%	40	24

* प्रश्नांच्या स्वरूपानुसार गुण विभागणी

क्र.सं.	प्रश्नांचे स्वरूप	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	वस्तूनिष्ठ	30%	12	12
2.	लघुत्तरी	40%	16	09
3.	दीर्घोत्तरी	30%	12	03
एकूण		100%	40	24

* कठीणतेच्या आधारे गुणांची विभागणी

क्र.सं.	कठीणता	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	सुलभ	30%	12	12
2.	सामान्य	40%	16	09
3.	कठीण	30%	12	03
एकूण		100%	40	24

प्रश्नपत्रिका विश्लेषण (प्रथम सत्र)

अ.क्र.	पाठ क्र.	उद्दिष्ट	निर्दिष्ट	गुण	प्रश्नस्वरूप	कठीणता	वेळ
1.	3	ज्ञान	स्मरण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
2.	6	ज्ञान	स्मरण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
3.	3	ज्ञान	स्मरण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
4.	5	आकलन	स्मरण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
5.	8	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
6.	3	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
7.	4	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
8.	7	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
9.	7	ज्ञान	स्मरण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
10.	10	आकलन	स्मरण	1	लघुत्तरी	सुलभ	2
11.	8	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
12.	5	आकलन	ओळखणे	1	लघुत्तरी	सुलभ	2
13.	4	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सामान्य	2
14.	1	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सामान्य	2
15.	2	ज्ञान	स्मरण	2	लघुत्तरी	सामान्य	4
16.	6	ज्ञान	स्मरण	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
17.	4	ज्ञान	विवरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
18.	9	अभिव्यक्ती	ओळखणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
19.	व्याकरण	अभिव्यक्ती	ओळखणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
20.	9	आकलन	स्मरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	6
21.	10	आकलन	स्मरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	6
22.	2	प्रशंसा	विवरण	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	10
23.	1	अभिव्यक्ती	विवरण	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
24.	8	अभिव्यक्ती	विवरणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
				40	मिनिटे		90

इयत्ता 5 वी

विषय मराठी (प्रथम भाषा)

प्रश्नपत्रिका आराखडा

प्रथम अर्धवार्षिक सत्र

क्र. स.	पाठ	ज्ञान			आकलन			अभिव्यक्ती			प्रशंसा			एकूण	
		प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्नपत्रिका	प्रश्न	गुण
1.	नव्या युगाचे गाणे (कविता)	1(2)												2	6
2.	तीनमूर्ती	1(2)												2	6
3.	कडुनिंब	1(1)				2(1)								3	3
4.	मधमाशी (कविता)	1(1)	1(2)			1(1)								3	4
5.	वीर हुतात्मा नारायण					1(1)	1(1)							2	2
6.	आपला मित्र साप	1(1)				1(1)								2	2
7.	जादूगर (कविता)	1(1)				1(1)								2	2
8.	हरवलेल्या पुस्तकाचे आत्मवृत्त					1(1)	1(1)						1(4)	3	6
9.	दसरा झाला हसरा							2(2)						2	4
10.	मासा (कविता)					1(1)	1(2)							2	3
	व्याकरण						1(2)							1	2
	प्रश्न	4	3			8	4						1	24	
	गुण	4	6			8	6						4		40

नमुना प्रश्नपत्रिका

प्रथम अर्धवार्षिक सत्र

विषय : मराठी (प्रथम भाषा)

इयत्ता 5 वी

गुण 40

वेळ 90 मिनीटे

सुचना	* प्रश्नपत्रिका वाचून अर्थ समजून घ्या व उत्तरे लिहा.
	* प्रश्नक्रमांक, लेखन, सुवाच्य व स्पष्ट असावे.

- कंसातील योग्य उत्तराचा शब्द रिकाम्या जागी भरा 2 1 = 2
- अ. 1. पानांच्या कडा असतात.
(नागमोडी, सदामोडी, सुबक)
2. सगळेच साप नसतात.
(बिनविषारी, विषारी, साधे)
- आ. वाक्यात उपयोग करा. 2 1 = 2
3. रसरशित
4. मूर्ती
- इ. विरुद्धार्थी शब्द लिहा. 2 1 = 2
5. नरक
6. आकर्षण
- ई. अर्थ स्पष्ट करा. 2 1 = 2
7. खपते
8. चितारणे
- उ. समानार्थी शब्द लिहा. 1 1 = 1
9. पक्षी मेघ
- ऊ. पुढील शब्दापासून योग्य अर्थाचे वाक्य बनवा. 2 1 = 2
10. सहज, विहरत, जसा, निळ्या, पक्षी, राही, आकाशी,
11. नसलेल्या, खोलीप्रमाणे, असत, नसलेले, खिडक्या, घर, पुस्तक

ए. उत्तरे लिहा.

3 1 = 3

12. चलेजाव चळवळ कोणत्या साली सुरु झाली?
13. आळस कोणाला ठाऊक नाही?
14. ध्येय गाठण्यासाठी आपणास काय करण्यास सांगितले आहे?

ऐ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

4 2 = 8

15. मूर्तीकार मूर्ती तयार करताना कोणती गोष्ट लक्षात ठेवतो?
16. सापाबद्दल कोणते गैरसमज लोकामध्ये आहेत?
17. नित्य कशाचा साठा करावा असे कवी म्हणतो?
18. मित्र मैत्रिणीने राधाला कशी मदत केली?

ओ. उत्तरे लिहा.

3 2 = 6

19. नामाचे प्रकार किती व कोणते ते लिहा?
20. खालील वाक्य कोणी कोणास म्हटले आहे ते लिहा.
“अग माझे बाबा आजारी आहेत.”

औ. खालील कवितेच्या ओळींचा अर्थ स्पष्ट करा.

टिकली इतक्या कांही जाती, कांही प्रचंड ही असती.
आकारांचे प्रकार अगणित, नसे तया गणती.

अं. उत्तरे लिहा.

3 4 = 12

22. तिसरी मूर्ती सर्वश्रेष्ठ का होती?
23. नव्या युगाचे
..... गाणे आपण गाऊ.

अः खालील विषयावर 8 ते 10 ओळी निबंध लिहा.

पुस्तकाचे आत्मवृत्त

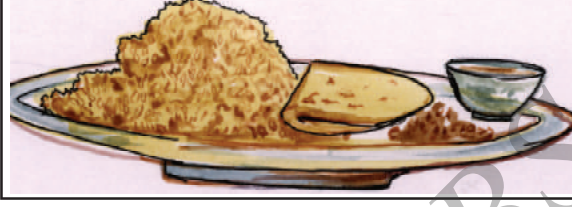
अनुक्रमणिका

अ.न.	पाठाचे नाव		कवी / लेखक	पृष्ठ क्रमांक
1.	मधूला पडलेले स्वप्न			61
2.	आता उठवू सारे रान	कविता	साने गुरुजी	71
3.	एफ.एम्.रेडिओ		संकलित	74
4.	चतुर मैत्रीण			81
5.	देवतुल्य आई बाबा	कविता	उमाकांत काणेकर	89
6.	दिनूचे बिल		आचार्य प्र.के. अत्रे.	92
7.	तेनालीरामचे चातुर्य			101
8.	ज्योत	कविता		112
9.	श्री. बसवेश्वर			115
10.	बोधाचा स्पर्श	कविता	कृष्णाजी ना. आठल्ये	123

प्रस्तुत पाठ्यांश द्वितीय सत्राकरीता निर्धारित केला आहे.

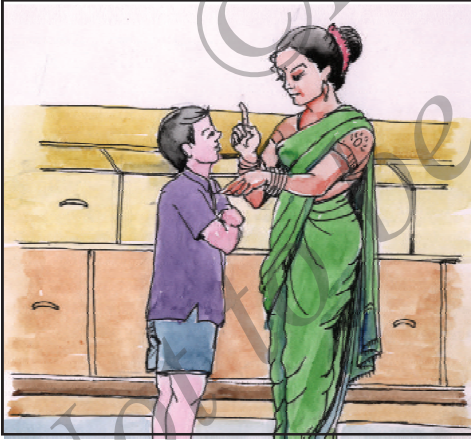
मधूला पडलेले स्वप्न

लहान मुलांचा स्वभावच मुळी हट्टी. खेळताना, फिरताना, जेवताना, अभ्यास करताना सगळीकडे हट्ट, आणि तक्रारी असतातच. आमच्या घरी मधूची मात्र जेवणाच्या

बाबतीत मोठी तक्रार, बाजारातून आणलेले बिस्किट, केक, डोनेट असे पदार्थ खाल्ले की, जेवणाच्यावेळी ही भाजी नको, ती भाजी नको. हे त्याचे नेहमीचेच ठरलेले असते. वाटाण्याची

उसळ व बटाट्याची भाजी या शिवाय इतर भाज्या खातच नाही. जेवणात विविधता असायला हवी. असं त्याला कितीही समजावलं तरी तो कधी मानतच नाही.

रविवारचा दिवस होता. सकाळी दूध पिऊन मधू जो खेळायला गेला तो दहा वाजता घरी आला. दारातूनच त्याने आईला हाक मारली. “आई, मला भुक लागली.” आई घरात स्वयंपाक करीत होती. ती म्हणाली, “बाळ, आज रविवार ना? थोडा उशीर होईल. तू अंधोळ वगैरे कर. तोवर मी स्वयंपाक आवरून तुझे पान मांडते.” “आई, आज कोणती भाजी आहे?” मधूने नेहमीचाच प्रश्न विचारला.

“आज ! मी मेथीची भाजी, गाजर, काकडी व टोमॅटो यांची कोशिंबीर, शेवग्याच्या शेंगाची आमटी केली आहे.” आईने उत्तर दिले.

“जा, मला नको हे सगळं ! मला नाही आवडत ते.” असे म्हणून मधू रागाने माजघरातील सोफ्यावर जाऊन पडला. दमला असल्याने त्याला तेथे कधी झोप लागली हे कळलेच नाही.

जेवणासाठी केलेल्या भाज्या कशा खायच्या या विवंचनेतच तो झोपला होता. काय आश्चर्य! स्वप्नात या सर्व भाज्या त्याच्या समोर येऊन उभ्या राहिल्या व सर्वजण म्हणल्या, “मधू अरे मधू ऊठ. अस रुसून कसं चालेल. आमच्यावर.” मेथी पुढे होऊन म्हणाली, “अरे बाळ मधू, तू आम्हाला खात नाही म्हणतोस ! आम्ही किती उपयुक्त आहोत. हे तुला माहीत

आहे का?” मधूने नकारात्मक मान हलविली.

मेथी म्हणाली, “ बाळ मधू हे बघ आम्ही कोण कोण आलो आहोत. माझ्या सोबत लालभाजी, पालक, हरभऱ्याची ओली भाजी आली आहे. आम्ही सर्व पालेभाज्या आहोत आमच्या मध्ये तुझ्या शरीराला आवश्यक असणारी खनिजे, क्षार इत्यादींचे प्रमाण भरपूर असते. आम्हाला खाल्लेस तर तुझ्या शरीराची योग्य वाढ होईल, रक्तातील हिमोग्लोबीनचे प्रमाण वाढेल.”

मधूने त्याचं बोलणे ऐकून घेतले पण उठला नाही. एका कुशीवरून दुसऱ्या कुशीवर वळून तसाच पडून राहिला.

बाजूला असलेले गाजर, मुळा, कारले, नवलकोल इत्यादी समोर येऊन मधूला उठवण्याचा प्रयत्न करू लागले.

“मधू ऊठ, अरे रुसायचं नसतं जेवताना”

“मी नाही जा.” मधू झोपेतच पुटपुटला.

गाजर पुढे येऊन म्हणाले, “मधू काय रे हा वेडेपणा? इतका खेळतोस, उड्या मारतोस, त्यामुळे तुझ्या शरीराची झीज होते. आमच्यामध्ये काही प्रमाणात पिष्टमय पदार्थ आहेत. त्याच बरोबर जीवनसत्वे, कॅल्शियम याचं प्रमाण तर आहेच. म्हणून तुला आमच्यावर रुसून चालणार नाही. आमच्यावर रुसशील तर तू अशक्त होशील. ऊठ लवकर तुला जेवायचे आहे.”

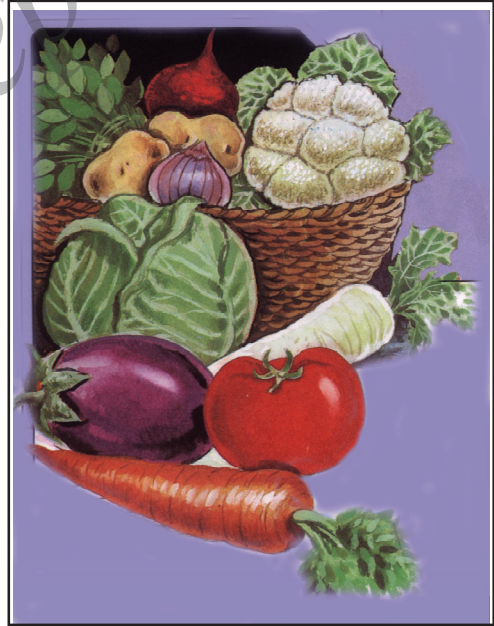
मधूने कोणतीच प्रतिक्रिया व्यक्त केली नाही. तो तसाच पडून राहिला.

इतक्यात त्याच्या बाजूला येऊन काकडी, टोमॅटो बोलू लागले. “मधू ऊठ. आम्ही आलो आहोत.” लाल टोमॅटो व काकडीकडे पाहून मधू झोपेतच चाचपडू लागला. “आम्ही तुला आवडतो ना ! मग ऊठ लवकर. अरे आम्ही सर्व कोशंबिरीचे पदार्थ आहोत. आम्हाला कच्चे खाल्यास आमच्यामध्ये असणारे पोषक घटक अधिक प्रमाणात मिळतात. हे तुला माहीत नाही का?

मला नाही माहीत. असे नकारार्थी मान हलवत तो उठण्याचा प्रयत्न करतो पण जाग येत नाही.

मधूला अस्वस्थता जाणवू लागली. तेवढ्यात त्याच्या आवडीची फळे सफरचंद, द्राक्षे, संत्री, मोसंबी, पेरू, केळी आली. त्याला उठवण्याचा प्रयत्न करू लागली.

“अरे मधू ऊठ, असं रुसायचं नाही. फक्त आम्हालाच खाल्लेस म्हणजे झाले असे नाही. तर आमच्या सोबत सर्व पालेभाज्या, कडधान्ये, भात, जोंधळा, दूध, दही, लोणी. या सर्वांची उपयुक्तता तुझ्या शरीराच्या योग्य वाढीसाठी आहे. तेव्हा त्या भाज्यांवर तू रागावलास तर कसे? पिष्टमय पदार्थ, स्निग्ध पदार्थ, प्रथिने, जीवनसत्वे, खनिजे, तंतुमय

पदार्थ, पाणी या सर्वांच्या योग्य प्रमाणातील आहाराला समतोल आहार म्हणतात. तो या सर्वांमुळे बनतो. कळलं !

ही सर्व फळं पाहून मधूच्या तोंडाला पाणी सुटले. ती फळे घेण्याच्या प्रयत्नात, मधू हात पुढे करू लागला. पण हाताला काही लागलेच नाही. मधू झोपेतून ताडकून जागा झाला तर तो समोर काहीच नव्हते. भूक तर भरपूर लागली होती. तेव्हाच्यात आईने हाक मारली.

“बाळ, मधू उठ. जेवायला बस. फार भूक लागली ना तुला?” आईने त्याच्या डोक्यावरून हात फिरवला. मधू उठला. अंधोळ करून स्वच्छ होऊन आला.

आईने मधूसाठी पान मांडले होते. रविवार असल्याने तिने जेवणाचा झकास बेत केला होता. तांदळाच्या पिठाची भाकरी, मेथीची भाजी, वाटाण्याची उसळ, टोमॅटो, गाजर, काकडी यांची कोशिंबीर केली होती. लोणी, साखर, एका वाटीत सायीचे दही, त्याचबरोबर जेवणानंतर खाण्यासाठी द्राक्षे व सफरचंद ठेवले होते. हे सर्व पदार्थ पाहून मधूला प्रथम काय खावं हे समजलेच नाही. पण स्वप्नातील हकिकत त्याला आठवली व खाली मान घालून त्याने समोरच्या ताटातील पदार्थ एका मागून एक खायला सुरुवात केली. त्याचे भाज्या खाणे पाहून आईला आश्चर्य वाटले. जेवण झाल्यानंतर आईला राहवले नाही. शेवटी तिने विचारलेच.

“ बाळ, नेहमी भाजी खाताना तक्रार करतोस, पण आज बरे मुकाट्याने खाल्लंस!” त्यावर मधू म्हणाला, “आज हे सर्व पदार्थ माझ्या स्वप्नात आले होते. या सर्वांनी मला त्यांचे महत्व काय आहे ते सांगितले. ते मला पटले. म्हणून मी आज कोणतीच तक्रार केली नाही. या पुढेही मी हे सर्व पदार्थ, पालेभाज्या फळभाज्या आवडीने खाईन.”

आईला बरे वाटले. दोघेही जेवणानंतर फळे खात बसली. आईच्या चेहऱ्यावर हसू आले. आई मनोमनी खुष झाली.

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

1. मधू कोणते पदार्थ आवडीने खात असे?
2. रविवारी सकाळी मधू कोठे गेला होता?
3. आईने जेवणासाठी काय केले होते?
4. कोशिंबीर कशाची केली होती?
5. मधूच्या स्वप्नात आलेल्या फळांची नावे सांग.
6. आईच्या चेहऱ्यावर हसू का आले?

इ. खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन ते चार वाक्यात लिही.

1. रविवारच्या जेवणाचा बेत ऐकून मधूने काय केले?
2. स्वप्नात आलेल्या पालेभाज्यांनी मधूला कोणता सल्ला दिला?
3. कोणत्या भाज्या कच्च्या खाल्याने अधिक पोषक घटक मिळतात?
4. समतोल आहार म्हणजे काय?
5. आईला आनंद का झाला?
6. मधूने जेवताना तक्रार का केली नाही?

- ई.
1. या पाठात आलेल्या व तुला माहीत असलेल्या इतर पालेभाज्यांची यादी कर.
 2. फळभाज्यांची यादी कर.
 3. तुला माहीत असलेल्या कडधान्यांची नावे लिही.

उ. जोड्या जुळव.

अ

1. मेथी, पालक
2. बटाटा, नवलकोल, भात, गहू
3. गाजर
4. दूध तूप
5. मूळा, काकडी, टोमॅटो

ब

1. कोशिंबिरीच्या भाज्या
2. स्निग्ध पदार्थ
3. हिमोग्लोबीन, खनिजे
4. पिष्टमय पदार्थ
5. जीवनसत्वे

विशेषण

* खालील वाक्यांचे वाचन कर व अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. राजू उंच मुलगा आहे.
2. पुजा सुंदर गाते.
3. बाबानी मला नवीन दप्तर आणले.
4. लहान मुले मला आवडतात.
5. हिरवा रंग छान वाटतो.
6. मला परिक्षेत दहापैकी दहा गुण मिळाले.
7. माधवने शंभर रुपये साठवले आहेत.
8. मुलींना कच्चा आंबा आवडतो.
9. मनोजने धारवाडी पेढे आणले.
10. शहाणी मुले आईवडिलांचे ऐकतात.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द नामाची विशेष माहिती देतात. उदा. उंच मुलगा. यात 'मुलगा' हे नाम व 'उंच' हे नामाची विशेष माहिती सांगते. शंभर रुपये यात नामाची संख्या सांगते.

यावरून आपण हे निश्चितपणे सांगू शकतो की, नामाविषयी अधिक (जास्त) माहिती सांगणाऱ्या शब्दाला विशेषण म्हणतात.

विशेषण जाणून घेण्यासाठी वाक्यातील नामाला कसा किंवा किती हा प्रश्न विचारावा.

उदा. 1. मला गोड पदार्थ आवडतात.

'पदार्थ' नाम. कसा पदार्थ ? 'गोड' पदार्थ म्हणून 'गोड' हे विशेषण आहे..

2. रमेशने दोन रुपये आणले.

‘रुपया’ नाम. किती रुपये आणले? ‘दोन’ हे विशेषण आहे.

- * नामाला ‘कसा’ हा प्रश्न विचारून येणारे उत्तर ‘गुण’ दाखविते.
- * नामाला ‘किती’ हा प्रश्न विचारून येणारे उत्तर ‘संख्या’ किंवा प्रमाण दाखविते.
- * यावरून ‘गुण विशेषण’ आणि ‘संख्या विशेषण’ असे विशेषणाचे दोन प्रकार मानतात.
- * कोणतीही पाच गुण विशेषणे व पाच संख्या विशेषणे लिही.

क्रियापद

- * खालील वाक्ये वाचा.
 1. रश्मी पाचव्या इयत्तेत शिकते.
 2. कोल्हापूरला माझे मामी मामा असतात.
 3. मला आमरस फार आवडतो.

वरील वाक्यात ‘शिकते’ ‘असतात’ आणि ‘आवडतो’ हे अधोरेखित शब्द ‘क्रियावाचक’ आहेत. ‘शिकणे’ ‘असणे’ आणि ‘आवडणे’ या क्रिया आहेत.

वाक्याचा अर्थ पूर्ण करणाऱ्या क्रियावाचक शब्दाला ‘क्रियापद’ म्हणतात.

- * खाली दिलेल्या वाक्यात कंसातील क्रियापदांची योग्य रूपे घालून वाक्य पूर्ण कर.

1. मामांनी आईला बेळगावच्या गाडीत (बसविणे)
2. मला माझ्या मामा मामींचा आदर (वाटणे)

3. रश्मी रोजनिशी (लिहिणे)
4. (आणणे)
5. (देणे)

कर्ता, कर्म, क्रियापद

* खालील वाक्ये पाहा.

1. कोल्होबाने सर्कस काढली.
2. गुरुजी पोट धरून हसले.
3. बेडकी बैलाएवढी फुगली.

‘काढली’ हे क्रियापद आहे. याचा मूळ शब्द ‘काढणे’ हा आहे.

‘फुगली’ हे क्रियापद असून ‘फुगणे’ हा मूळ शब्द आहे.

‘हसले’ हे क्रियापद आहे. तर मूळ शब्द ‘हसणे’ आहे.

कर्ता शोधताना क्रियापदावर लक्ष केंद्रित करा. क्रियापदाचा मूळ शब्द किंवा धातू शोधा. क्रियापदाच्या या मुळ शब्दास ‘णारा’ किंवा ‘णारी’ प्रत्यय जोडा.

आता क्रियापदाला ‘कोण’ असा प्रश्न विचारा म्हणजे कर्ता सापडेल.

उदा. कोल्होबाने सर्कस काढली. सर्कस काढणारा कोण?

1. कोल्होबा. म्हणून ‘कोल्होबा’ हा कर्ता.
2. गुरुजी पोट धरून हसले. हसणारे कोण?
गुरुजी. म्हणून गुरुजी हा कर्ता.
3. बेडकी बैलासारखी फुगली. फुगणारी कोण?
बेडकी. म्हणून बेडकी कर्ता.

कर्ता म्हणजे ‘क्रिया’ करणारा किंवा करणारी आणि क्रिया करणारे.

* आता ही वाक्ये वाचा .

1. आजीने गोष्ट सांगितली.
2. नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली.

वरील दोन्ही वाक्ये पहा. या वाक्यात 'सांगितली' हे क्रियापद आहे. आता सांगण्याची क्रिया कोणावर घडते. गोष्टीवर घडते. म्हणून येथे 'गोष्ट' हे कर्म.

नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली. या वाक्यात मिळाली. हे क्रियापद आहे. आता मिळण्याची क्रिया कोणावर घडते? 'रंगपेटीवर' म्हणून 'रंगपेटी' हे कर्म आहे.

* आजीने गोष्ट सांगितली. सांगणारी कोण? आजी म्हणून आजी कर्ता सांगण्याची क्रिया कोणावर घडते? गोष्टीवर. म्हणून 'गोष्ट' हे कर्म.

* नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली. मिळवणारी कोण? नीता कर्ता. मिळवण्याची क्रिया कोणावर घडते? रंगपेटीवर कर्म

* लक्षात ठेवा
क्रिया करणारा तो 'कर्ता'
क्रिया ज्यावर घडते ते 'कर्म'

आता उठवू सारे रान

आता उठवू सारे रान
आता पेटवू सारे रान
शेतकऱ्यांच्या राज्यासाठी लावू पणाला प्राण.....॥धृ॥
किसान मजूर उठतील
कंबर लढण्या कसतील
एकजुटीची मशाल घेऊनी पेटवतील हे सन॥1॥
कोण आम्हा अडवील
कोण आम्हा रडवील
अडवणूक करणाऱ्यांची उडवू दाणादाण॥2॥
शेतकऱ्यांची फौज निघे
हातात त्यांच्या बेडी पडे
तिरंगी झेंडे घेती गाती स्वातंत्र्याचे गान.....॥3॥
पडून ना राहू आता
खाऊ ना आता लाथा
शेतकरी कामकरी मांडणार हो ठाण॥4॥

* साने गुरुजी

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

किसान शेतकरी

मजूर काबाड कष्ट करणारा

ठाण मांडणे एकाच ठिकाणी बसून रहाणे (पण येथे या कवितेत ठाण मांडणे म्हणजे निश्चयाने सांगणे असा अर्थ घ्यावा.)

कंबर कसणे निर्धार करणे.

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. शेतकऱ्यांच्या राज्यासाठी काय करायचे आहे?
2. एकजुटीची मशाल घेऊन कोण कंबर कसणार आहेत?
3. दाणादाण कोणाची उडणार आहे?
4. स्वातंत्र्याचे गान शेतकरी कसे गाणार आहेत?

इ. वाक्यात उपयोग कर.

1. ठाण मांडणे.
2. कंबर कसणे
3. प्राणपणाला लावणे
4. रान पेटविणे

ई. तू देशासाठी काय करू शकतोस याबद्दल 10 ते 15 ओळीत लिही.

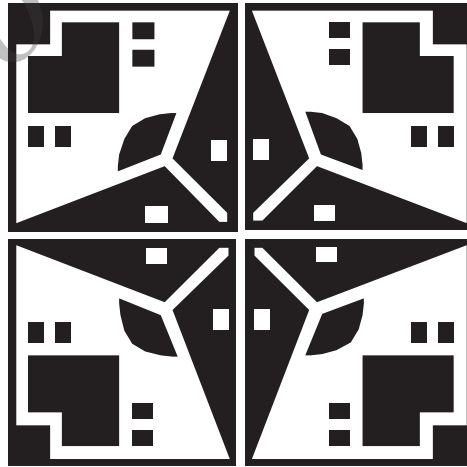
उ. या कवितेत काही शब्द परकीय भाषेतील आहेत.

उदा. किसान हिंदी,
मशाल अरबी,
मजूर फारसी,
बेडी हिंदी.

याचप्रमाणे मराठी भाषेत वापरले जाणारे इतर भाषेतील शब्द दिले आहेत. ते लक्षात ठेव.

संस्कृत	फारसी	अरबी	हिंदी	कन्नड	इंग्रजी
अग्नी	अगरबत्ती	अजब	डर	अडकित्ता	अर्जट
अतिथी	अजमास	दप्तर	अचानक	अण्णा	स्टेशन
गिरी	अंजीर	अफवा	सडक	अप्पा	काँप्युटर

(शिक्षकांच्या सहाय्याने वेगवेगळ्या भाषेतून मराठी भाषेत उपयोगात आणलेल्या शब्दांची यादी कर. वरील प्रमाणे तक्ता कर. वर यादीत दिलेले शब्द सोडून आणखी वेगळे तीन शब्द प्रत्येक भाषेसाठी लिही. हा तक्ता कागदावर किंवा वहीत करायचा आहे.)

एफ् एम् रेडिओ

पहिली सत्र परीक्षा संपून नुकतीच सुट्टी पडली होती. दुसऱ्या दिवशी दसऱ्याचा सण होता. राधिका व शुभम मामाच्या गावी आले होते. रविवार म्हणजे सुट्टीचा दिवस. उशीरा उठणे, सर्व कामे निवांत करणे ही नेहमीची गोष्ट. पण दसरा होता म्हणून त्या दिवशी सर्वजण लवकर उठून आपापली कामे लवकर आवरत होते. शुभमला राहवले नाही, म्हणून तो मामाला म्हणाला.

शुभम् मामा, आज सुट्टीचा दिवस आहे. इतक्या घाईने का तयार होताय?

माम अरे ! तुला नाही का माहित रेडिओवर आज 'आपली आवड' हा गाण्यांचा खास कार्यक्रम प्रसारित होणार आहे.

संध्या होय शुभम् आपण नाही का 'सांग सांग भोलानाथ' हे आपल्या आवडीचं गाणं प्रसारित करण्यासाठी कळविले आहे?

शुभम् होय? तर मग मज्जा येणार.

(एवढ्यात मामा एक छोटा रेडिओ घेऊन खोलीत येतात)

राधिका : मामा, हा छोटासा इलेक्ट्रिक डबा कशासाठी आणला आहे तुम्ही?

मामा : अग वेडे, हा रेडिओ आहे.

शुभम् : अरे वा ! रेडिओ, इतका लहान. मी आजच पाहिला.

मामा : करमणुकीच्या साधनामध्ये रेडिओला अधिक महत्त्व आहे. सर्व लोक अगदी आवडीने रेडिओ ऐकतात.

राधिका : मामा, टि.व्ही., ट्रॅन्झिस्टर, टेपरेकॉर्डर ही सुध्दा करमणुकीची साधनेच ना?

मामा : होय, अगदी बरोबर.

शुभम् : मामा, आमच्या घरी एक जुना मोठा रेडिओ आहे. आणि हा तर अगदी छोटा दिसतोय.

मामा : बाळ, हा एफ्.एम्. रेडिओ आहे.

शुभम् : मामा, एफ्.एम्. म्हणजे काय हो?

मामा : एफ्.एम्चे पूर्णरूप आहे. 'फ्रिक्वेन्सी मॉड्युलेशन' फ्रिक्वेन्सी म्हणजे वारंवारता. रेडिओ लहरी प्रक्षेपित करताना आपल्या सोयीसाठी त्याच्या वारंवारते मध्ये थोडा बदल केलेला असतो. त्यामुळे आवाज एकदम सुस्पष्ट ऐकू येतो. याला एफ्.एम्. म्हणतात.

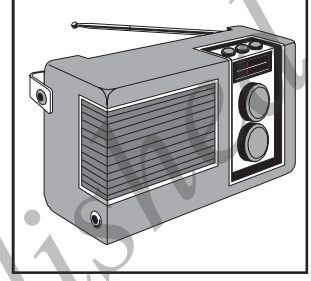
राधिका : मामा, हे कोणी शोधून काढलं?

मामा : याचा शोध एडविन हॉवर्ड आर्मस्ट्रॉंग या शास्त्रज्ञाने लावला.

शुभम् : मामा, हा आवाज कोठूनही येतो?

मामा : नाही नाही, यासाठी खास प्रक्षेपण केंद्रे उभारलेली असतात.

राधिका : प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे काय मामा?

मामा प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे जेथून खास यंत्रणेमार्फत हवेमध्ये रेडिओ लहरीचे प्रक्षेपण आणि प्रसारण केल जातं, ते ठिकाण.

राधिका मग तो आवाज येथे कसा काय ऐकू येतो?

मामा हे पाहा. रेडिओ लहरीच्या प्रक्षेपणासाठी काही ठराविक वारंवारतेची गरज असते. मात्र एफ्.एम्. साठी फक्त 87.5 ते 108.0 मेगा हर्ट्स् या दरम्यानच्या वारंवारतेचाच वापर करतात. प्रत्येक चॅनेल साठी काही ठराविक किलो हर्ट्सच्या फरकात या वारंवारता दिल्या जातात. श्रोत्यांनी आपला रेडिओ या विशिष्ट वारंवारतेशी जुळवून घेतला की एफ्.एम्. चॅनेल लागतो. मग आवाज ऐकू येतो.

शुभम् आपल्याकडे याची सुरुवात केव्हा झाली?

मामा भारतात 1990 च्या दरम्यान याची सुरुवात झाली. पण आता शेकडो चॅनल्स उदयास आली आहेत.

शुभम् हे सुरु करण्यासाठी काय करावं लागतं?

मामा यासाठी खासगी कंपन्यांना भारत सरकारच्या माहिती प्रसारण खात्याकडे काही विशिष्ट रक्कम भरून परवाना घ्यावा लागतो.

राधिका मामा, यामध्ये फक्त गाणीच ऐकायला मिळतात का?

मामा नाही नाही, गाण्याबरोबरच चित्रपट गीते, करमणुकीचे कार्यक्रम, हवामानासंबंधी माहिती, मान्यवरांच्या मुलाखती, असे अनेक कार्यक्रम ऐकायला मिळतात.

शुभम् मामा, या रेडिओवर कोणकोणते चॅनल्स ऐकता येतात?

मामा भारतामध्ये रेडिओ मिर्ची, टोमॅटो एफ्.एम्., रेड एफ्.एम्., बिग एफ्.एम्., रेनबो या बरोबरच आकाशवाणीची एफ्.एम्. चॅनेल्स खूप लोकप्रिय आहेत.

राधिका याची किंमत खूप जास्त असेल ना?

मामा नाही, किंमत अगदी कमी आहे. त्यामुळे सर्व सामान्य लोकांना ते घेण्यास परवडण्यासारखे आहे.

शुभम् मामा, आमच्या काकांच्या खिशातून गाण्याचा आवाज ऐकू येतो. तो याचाच असेल ना?

मामा होय, अगदी खिशात मावेल एवढ्या आकाराचे रेडिओ आज बाजारात उपलब्ध आहेत. त्याचबरोबर काही मोबाईल संचामध्येही एफ्.एम्. ची सुविधा उपलब्ध असते.

शुभम् मामा, आज आम्हाला खूपच छान माहिती सांगितलीत. (कार्यक्रमाची वेळ होते. 'आपली आवड' हा कार्यक्रम सुरू होतो. सर्वांचे कान रेडिओच्या आवाजाकडे लागतात. कार्यक्रमाच्या निवेदकाचा आवाज आपली आवड या लोकप्रिय कार्यक्रमात सर्व श्रोत्यांचे मनापासून स्वागत. आपल्या आवडीचं पहिले गीत आज आम्ही खास मुलांसाठी प्रसारित करित आहोत. 'सांग सांग भोला नाथ')

आपल्याच आवडीचं गीत प्रसारित होत असल्याचे पाहून सर्वांना मनापासून आनंद होतो. मुले तर भलती खूष होऊन ऐकू लागतात.

सांग सांग भोला नाथ

पाऊस पडेल का?

शाळे भोवती तळे साचून

सुट्टी मिळेल का?

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

प्रसारित करणे सगळीकडे पसरविणे

सत्र भाग

निवांत शांतपणे, गडबड न करता

श्रोता ऐकणारा

प्रक्षेपण करणे सोडणे, प्रसारित करणे

निवेदक सांगणारा

चॅनल (इंग्लिशशब्द) मार्ग

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. रेडिओवर कोणता कार्यक्रम प्रसारित होणार होता?
2. मामा खोलीत काय घेऊन आले?
3. एफ्.एम्. म्हणजे काय?
4. एफ्.एम्.चा शोध कोणी लावला?
5. प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे काय?

इ. खालील प्रश्नांची उत्तरे उत्तरे 2 ते 3 वाक्यात लिही.

1. कोणत्याही चार करमणुकीच्या साधनांची नावे लिही.
2. एफ्.एम्.चा आवाज सुस्पष्ट कसा ऐकू येतो?
3. नवीन चॅनेल सुरु करण्यासाठी काय करावं लागतं?
4. एफ्.एम्. मधून कोणकोणती माहिती मिळते?

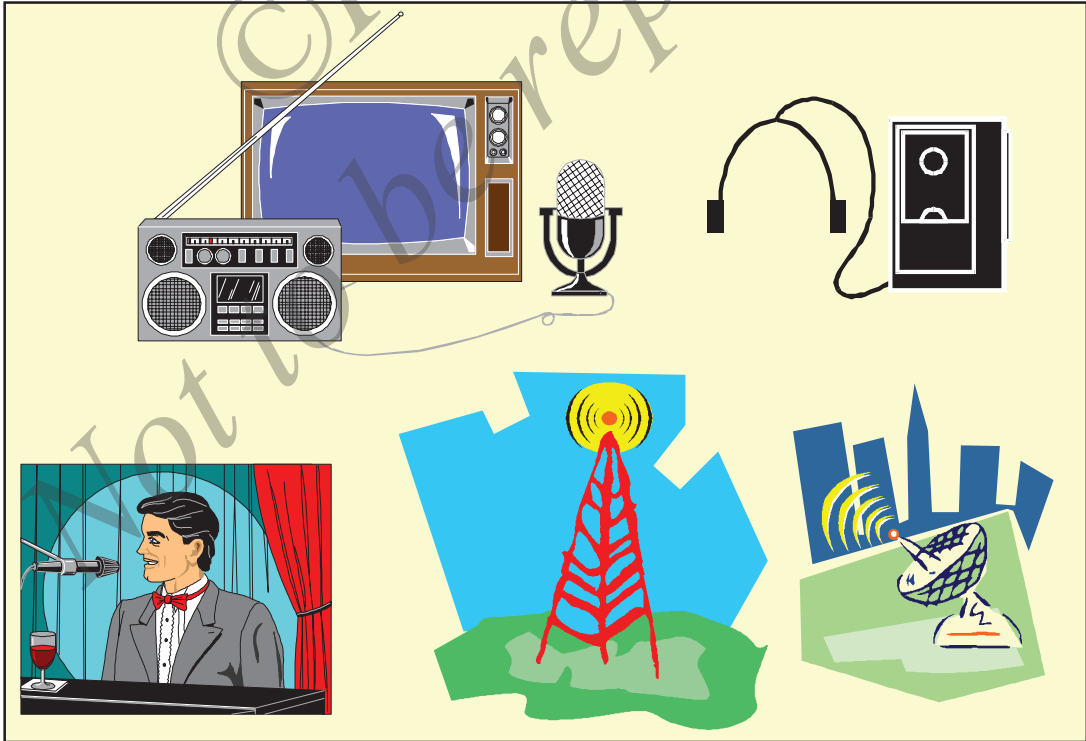
ई. जोड्या जुळव.(या जोड्यामध्ये या पाठाशी संबंधित एक जोडी आहे. परंतु या पाठात त्याचा उल्लेख आलेला नाही. तू शोधून लिही)

‘अ’

1. टि.व्ही.
2. एफ्.एम्. रेडिओ
3. रेडिओ मिर्ची
4. मोबाईल
5. मार्कोनी

‘ब’

1. एफ्.एम्.चॅनल
2. फिरते ध्वनी यंत्र
3. रेडिओचा शोध
4. करमणुकीचे साधन
5. एडविन हावर्ड आर्मस्ट्रॉंग
6. टेलिफोन

क्रिया विशेषण

* खालील वाक्ये वाचून अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. उद्या शाळेला सुट्टी आहे.
2. रघू दररोज अभ्यास करतो.
3. तो नेहमी शाळेला लवकर येतो.
4. रजनी सावकाश चालते.
5. ती गटागटा पाणी पिते.

या उदाहरणातील अधोरेखित शब्द क्रियापदाची विशेष माहिती दर्शवितात.

* क्रियापदाबद्दल विशेष माहिती सांगणाऱ्या शब्दाला क्रियाविशेषण असे म्हणतात.

क्रियापदाला आपण कसा / कशी / कधी हा प्रश्न विचारला की आपणाला उत्तरात 'क्रियाविशेषण' मिळते.

उदा. 1. रघू दररोज अभ्यास करतो.

या वाक्यात आपण जर क्रियापद 'अभ्यास करतो' याला 'कधी'? हा प्रश्न विचारला तर 'दररोज' हे उत्तर मिळते.

2. ती गटागटा पाणी पिते.

या वाक्यात क्रियापद 'पिते' याला 'कशी'? हा प्रश्न विचारला तर 'गटागटा' हे उत्तर मिळते.

म्हणून, 'दररोज' आणि 'गटागटा' हे शब्द क्रियाविशेषण आहेत.

चतुर मैत्रीण

खूप वर्षा पूर्वीची गोष्ट आहे. एक छोटसं गाव. त्या गावात सर्व लोक मिळून मिसळून रहात असत. गावापासून सुमारे एक मैल अंतरावर एक नदी वहात होती. त्या नदीच्या काठावर सुंदर देऊळ होते. सणावाराला देवाच्या दर्शनाला आजबाजूच्या गावातील लोक जमत. त्या देवळातील पूजा एक भटजी करत. ते मनाने फार चांगले होते. लोकांच्या कल्याणासाठी देवाजवळ प्रार्थना करत. उदर निर्वाहासाठी देवळात येणारे भक्त जे देतील त्यावरच त्यांना भागवावे लागे.

त्या भटजींना एक सवय होती, देवळातील दुपारची आरती झाल्यानंतर घरी परत येत असताना दोन तीन माणसांना जेवायला घेऊन येत. त्यांची पत्नी रोज दोन किंवा तीन लोकांना पुरेल एवढाच स्वयंपाक करायची. अचानक आलेल्या अतिथींचे जेवण झाल्यावर बऱ्याचदा तिला उपाशी रहावे लागे. तिने अनेकदा आपल्या पतीला असे न करण्याची विनंती केली.

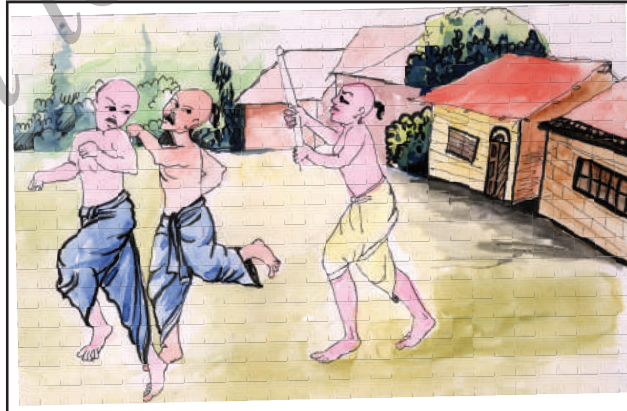
पण त्यांची सवय काही कमी होईना. ती दिवसें दिवस अशक्त होऊ लागली. तिच्या मैत्रीणीने तिची परिस्थिती ओळखून तिला एक उपाय सुचविला. भटजींची पत्नी या गोष्टीला प्रथम तयार होईना. पण तिच्या मैत्रीणीने तिला सांगितले की तुझी वारंवार होणारी उपासमार चुकवायची असेल तर मी सांगते तो उपाय कर. भटजींची पत्नी त्या गोष्टीला तयार झाली.

नेहमीप्रमाणे दुपारच्या सुमारास भटजी दोन अतिथींना घेऊन आले. पत्नीने त्यांचे स्वागत केले. “उन्हातून आलात बसा. थोडं पाणी प्या” म्हणून त्यांना पाणी दिले. दोघे अतिथी आनंदित होऊन बसले. तेवढ्यात भटजींची पत्नी भटजींना म्हणाली, “घरातील प्यायचे पाणी संपले आहे. तेव्हा कृपया नदीला जाऊन एक घागर पाणी घेऊन येता का? मी तो पर्यंत जेवणाची व्यवस्था करते”. भटजी आनंदाने पाणी आणण्यासाठी घागर घेऊन नदीकडे गेले.

भटजींच्या पत्नीने घरात येऊन दोन्ही अतिथींना पण दिसेल अशा जागेवर एक पाठ ठेवला. त्या पाटावर एक मुसळ ठेवले. त्याला हळदकुंकू, गंध लावले. फुले घातली. उदबत्ती ओवळली. आरती केली व फळांचा नैवेद्य दाखविला. त्यानंतर अतिथींना प्रसाद देऊ लागली. अतिथींनी प्रसाद घेताना विचारलं, “ताई ही कसली पूजा केलीस?”

भटजींची पत्नी डोळ्यात पाणी आणून त्यांना म्हणाली, “तुम्हाला काय सांगू, माझे पती रोज कोणाला तरी जेवायला बोलावून आणतात. पोटभर जेवायला लावतात. त्यानंतर त्यांना ते मुसळ घेऊन मारायला सुरुवात करतात.” म्हणून मी रोज मुसळाची पूजा करून त्याची प्रार्थना करते की अतिथींना तुझा मार लागू देऊ नको.” हे ऐकल्यानंतर त्या दोघा अतिथींना घाम फुटला. ते जेवणाला न थांबता भरभर घराबाहेर पडले. तेवढ्यात पाणी घेऊन भटजी आले. त्यांनी आपल्या पत्नीला अतिथी का निघून चालले आहेत असा प्रश्न विचारला. तेव्हा ती म्हणाली, “हे आलेले पाहुणे आपल्या घरातील एकुलते एक मुसळ मागू लागले. त्यांना मी ते देत नाही म्हणाले, म्हणून ते रागाने निघाले आहेत”

भटजीना आपल्या बायकोचा राग आला. आपल्याला पाहिजे तर नवीन मुसळ आणता येईल. पण त्यांना मुसळ द्यायला पाहिजे. असे म्हणून ते मुसळ घेऊन त्या दोन अतिथींच्या मागे, “ थांबा ! थांबा ! ” म्हणून जाऊ लागले. त्या अतिथींना वाटले की हा भटजी आता आपल्याला मुसळाने मारणार. ते वेगाने पळू लागले. गावातल्या लोकांना त्यांनी प्रकार सांगितला. गावच्या लोकांना खरे वाटले. आजूबाजूच्या गावात ही बातमी पसरली. तेव्हापासून त्या भटजींच्या घरी जेवायला जायचे लोक बंद झाले. भटजींची पत्नी मात्र मनोमन खुष झाली. तिने आपल्या मैत्रिणीचे आभार मानले.

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

कल्याण सुख, चांगले, मंगल.

उदरनिर्वाह चरितार्थ, प्रोट भरण्याचे कार्य.

अतिथी पाहुणा.

घाम फुटणे भीती वाटणे.

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. गावातील लोक कसे रहात असत?
2. नदी कोठे होती?
3. भटजींना कोणती सवय होती?
4. भटजींच्या पत्नीला उपाशी का रहावे लागे?
5. भटजींच्या पत्नीने भटजींना कोणते काम सांगितले?
6. भटजींच्या पत्नीने कशाची पूजा केली?
7. भटजी अतिथींच्या मागे का लागले?

इ. खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन तीन वाक्यात लिही.

1. भटर्जीची पत्नी अशक्त का होऊ लागली?
2. मैत्रिणीने भटर्जीच्या पत्नीला कोणता सल्ला दिला असेल?
3. अतिथी भटर्जीच्या घरातून न जेवताच का पळाले?

ई. रिकाम्या जागा भर.

1. नदीच्या काठावर देऊळ होते.
2. भटर्जीची पत्नी दिवसें दिवस होऊ लागली.
3. अतिथींना तिने पाणी दिले.
4. भटर्जी पाणी आणण्यासाठी नदीवर गेले.
5. आपल्याला पाहिजे तर मुसळ आणता येईल.

उ. उदाहरणात दर्शविल्याप्रमाणे तक्ता पूर्ण कर.

उदा.	जा	जातात
1.	खा	
2.	गा	
3.	ये	
4.	पळ	
5.	कर	
6.	लिही	

ऊ. उदाहरणात दर्शविल्याप्रमाणे खालील शब्दात लपलेला दुसरा शब्द शोधून लिही व त्या शब्दाचा वापर करून रिकाम्या जागा भर.

उदा.	सुमन	मन
1.	कवन
2.	हरण
3.	कापूस
4.	दुपार
5.	सवय

उदा. लहान बाळाचे मन निरागस असते.

1. रक्षण आमची जबाबदारी आहे.
2. तू खेळातलास तरी त्या खेळात भाग घे.
3. एकच आंबानकोस.
4. गावातील लोकांनी पिंपळाखाली बांधला.
5. माझे आता 11 वर्षे आहे.

ए. समानार्थी शब्द लिही. पती, पाणी, फूल, नदी, मैत्रीण.

_____	_____	_____
_____	_____	_____

शब्दयोगी अव्यय

- * पुढील वाक्ये वाच. अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.
 1. टेबलाखाली चेंडू आहे.
 2. लिंबोणीच्या झाडामागे चंद्र लपला.
 3. आमची शाळा घरापासून जवळ आहे.
 4. मजूर वर्षभर श्रम करतात.
 5. कोणाविषयी वाईट बोलू नये.
 6. वहिनीसाठी नवीन साडी आण.
- * वरील वाक्यात नामाला म्हणजे शब्दाला जोडून काही शब्द आले आहेत.
उदा. टेबलाखाली 'टेबल' या नामाला 'खाली'
झाडामागे 'झाड' या नामाला 'मागे'
- * यावरून आपण असे म्हणू शकतो की, जे शब्द नामांना, सर्वनामाना जोडून येतात, व शब्दामध्ये संबंध दर्शवितात. त्यांना 'शब्दयोगी अव्यय' म्हणतात.

स्वाध्याय

- * खालील क्रियाविशेषण लक्षात ठेव.
आता, आधी, सध्या, उद्या, परवा, केव्हा, जेव्हा, नेहमी, दिवसभर, वारंवार, येथे, खाली, दूर, मागून, वरून, आपोआप, मुद्दाम, सावकाश, पट्कन, झट्कन, थोडा, भरपूर, पूर्ण.
- * खालील वाक्यातील क्रियाविशेषणे ओळखून लिही.
 1. बाळ खुद्कन हसले. _____
 2. प्रगती मोठ्याने रडत होती. _____
 3. माझे आजोबा दिवसा झोपतात. _____
- * खालील वाक्यातील शब्दयोगी अव्यये ओळखून लिही.

1. झाडाखाली शेतकरी बसला आहे. _____
2. तो रात्रभर घोरतो. _____
3. कोणापाशी काही मागू नये. _____
4. उद्यापासून परीक्षा सुरु होणार. _____
5. देवासारखा आलास तू. _____
6. तुझ्यासाठी हे पुस्तक आणलयं. _____
7. रात्री घराबाहेर जाऊ नकोस. _____
8. बंगल्यासमोर बाग आहे. _____

उभयान्वयी अव्यय

* खालील दिलेल्या वाक्यांचे वाचन करून अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. आई आणि आजी देवळात गेल्या आहेत.
2. पुस्तक, वही व पेन घेऊन मी अभ्यास करू लागलो.
3. मी झटकन जातो, अनु पटकन येतो.
4. अक्षयने अभ्यास केला, म्हणून तो पास झाला.
5. तू ये किंवा न ये, मी जाणार.
6. तू जा पण पटकन परत ये.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द दोन शब्द किंवा वाक्यांना जोडतात. दोन शब्द किंवा दोन वाक्ये जोडणाऱ्या शब्दांना 'उभयान्वयी अव्यय' म्हणतात.

केवलप्रयोगी अव्यय

* खालील वाक्यातील अधोरेखित शब्दांचे वाचन कर.

1. शाब्बास ! तू खरच चांगली मुलगी आहेस.
2. अबब ! किती उंच इमारत ही !
3. अरे हट्ट ! मी अस कधीच म्हटल नव्हतं !
4. अरे रे ! गरीब विचारा.
5. चुपू ! काहीही सांगू नकोस मला.
6. अय्या ! किती छान फूल आहे हे !

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द बोलणान्याच्या मनातील आनंद, दुःख, आश्चर्य, राग, इत्यादी भावना व्यक्त करतात.

* जे शब्द वाक्यात स्वतंत्र असून मनातील भावना व्यक्त करतात. त्यांना 'केवलप्रयोगी अव्यय' म्हणतात.

स्वाध्याय

* खालील वाक्यातील उभयान्वयी अव्यय ओळखून लिही.

1. पाऊस पडला आणि चिखल झाला.
2. गरीबाला दान द्या अथवा मदत करा.
3. त्याने बोलावलं म्हणून तो गेला.
4. तू ये नाहीतर मी जातो.
5. सायकल मोडली कारण त्यावर दोघे बसलो.
6. तुला नवीन कपडे हवेत की बूट हवेत.
7. तू ये मग मी जाईन.
8. देह जावो अथवा राहो.

* कमीत कमी दहा केवलप्रयोगी अव्ययाचे शब्द लिही.

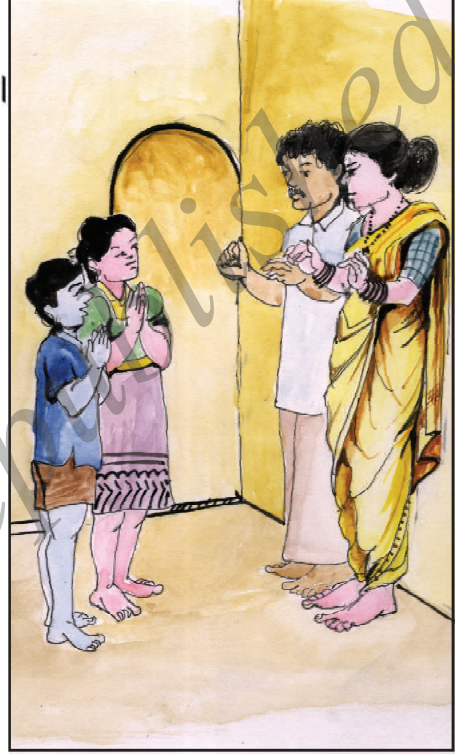
देवतुल्य आई बाबा

देवतुल्य बाबा माझे, देवतुल्य आई,
पुजा रोज करितो त्यांची, अन्य देव नाही ॥धृ॥

पेटवून त्यांच्यापाशी , दोन नेत्रज्योती,
लावुनिया पावन होतो, चरणधूळ माथी
सदा मागतो मी त्यांचे वरदहस्त डोई ॥1॥

शुध्द भाव आणिक त्यांच्या मनी वसे प्रेम.
वचन सत्य बोलायचा, असे नित्य नेम
भल्याबुन्या परिणामाचा, खेदखंत नाही ॥2॥

नभाहून मोठी माया, हृदय सागराचे
समाधान खेळे सदनी, शांति वैभवाचे
प्रपंचात राहूनियां, सत्वशील राही ॥3॥

* उमाकांत काणेकर

स्वाध्याय

अ. नवीन शब्दांचे अर्थ.

देवतुल्य	देवासमान	माथा	कपाळ, मस्तक
नेत्र	डोळे	डोई	डोके
चरण	पाय	सदन	घर
वरदहस्त	आशीर्वाद		

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यता लिही.

1. देवतुल्य कोण आहेत?
2. कवी माथी काय लावून पावन होतो?
3. आई बाबा नित्य नेमाने कोणते वचन बोलत असतात?
4. कवी रोज कोणाची पूजा करतो?
5. आई बाबांची माया कशाहून मोठी आहे?

इ. खालील प्रश्नांची उत्तरे 2 3 वाक्यात लिही.

1. आई बाबांच्या अंगी कोणता भाव आहे? व मनी काय आहे?
2. त्याच्या घरी समाधान कशामुळे खेळत आहे?
3. कवीने आपल्या आई वडिलांची सेवा कशा पध्दतीने केली आहे?
4. तू तुझ्या आई बाबांबद्दल काय लिहिशील?

ई. खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण कर.

1. पेटवून
.....
..... वरदहस्त डोई.

2. नभाहून
.....
..... राही.

उ. खालील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिही.

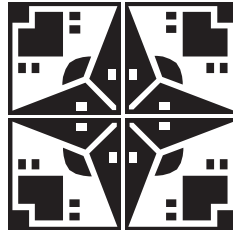
- आई
- बाप
- डोळे
- नभ
- सागर

ऊ. या कवितेतील यमक साधणारे शब्द उदाहरणाप्रमाणे लिही.

उदा. आई नाही

- नेत्रज्योती
- प्रेम
- सागराचे

ए. कवितेतील 'म' या अक्षरापासून तयार होणारे शब्द शोध, लिही व वाच .

दिनूचे बिल

दिनूचे वडील डॉक्टर होते. दिनू कधी कधी त्यांच्याबरोबर दवाखान्यात जात असे. तेथे पुष्कळसे लोक येत असत. कोणी तपासून घेण्यासाठी येत. कोणी औषध घेण्यासाठी येत. कोणी म्हणे, “डॉक्टर, माझे पोट दुखत आहे. मला तपासा.” तर कोणी म्हणे, “डॉक्टर, मला खोकला आणि सर्दी झाली आहे.” डॉक्टर त्यांना तपासत असत. तपासून औषधे देत. तर कुणाला इंजक्शनही द्यावे लागे. तपासणी झालेले लोक जाताना डॉक्टरना विचारत असत. “डॉक्टर माझे बिल किती झाले? ते सांगा.”

दिनू एका लहानशा खुर्चीवर बसून ते सारे पहात असे, आणि ऐकत असे. दवाखान्यातल्या बऱ्याचशा गोष्टी त्याला आता कळू लागल्या होत्या. पण बिल म्हणजे काय ते अजून त्याला कळले नव्हते.

दिनूने एके दिवशी वडिलांना विचारले, “बाबा, बिल म्हणजे काय हो?” डॉक्टरनी टेबलावरचा एक कागद घेतला आणि दिनूला दाखवला, “हे बघ, याला बिल म्हणतात. वाच.” डॉक्टर म्हणाले. दिनू तो कागद वाचू लागला.

	रुपये पैसे
* रोग्याला तपासल्याबद्दल	50 =00
* एक्स रे काढल्याबद्दल	150=00
* रक्त तपासल्याबद्दल	100=00
* औषध दिल्याबद्दल	80=00
एकूण रुपये 380=00	

दिनू ते बिल कितीतरी वेळ वाचत होता. तो एकदम मध्येच हसला. त्याला काय वाटले कुणास ठाऊक. काहीतरी विचार त्याच्या डोक्यात आला.

घरी गेल्यावर दिनू आपल्या खोलीत गेला. आणि कागदावर त्याने आपल्या आईच्या नावाने बिल तयार केले.

	रुपये पैसे
* आज बागेतून फुले आणल्याबद्दल	1=00
* बाळाला दोन तास सांभाळल्याबद्दल	4=00
* शेजारी काकूंना निरोप दिल्याबद्दल	1=50
* दुकानातून नारळ आणल्याबद्दल	1=50
* घरकामात मदत केल्याबद्दल	2=00
एकूण रुपये 10=00	

ते बिल त्याने आईच्या खोलीत नेऊन ठेवले.

दुसऱ्या दिवशी दिनू सकाळी उठला. त्याच्या उशाशी 10 रुपये ठेवलेले दिसले. दिनूने ते उचलले. तेवढ्यात तेथे ठेवलेला एक कागद त्याच्या दृष्टीस पडला. त्याच्यावर काहीतरी लिहीलेले होते. त्याने कागद उचलला व चटकन वाचला. आईने दिनूच्या नावाने बिल तयार केले होते.

	रुपये	पैसे
* लहानपणासून पांचवीत येईपर्यंत वाढविल्याबद्दल		काही नाही
* अनेकदा आजारपणात दिवसरात्र जागून काळजी घेतल्याबद्दल		काही नाही
* गोष्टी सांगून करमणूक केल्याबद्दल		काही नाही
* वाचायला शिकविल्याबद्दल		काही नाही
* जत्रेत नेऊन आईस्क्रीम व खेळणी दिल्याबद्दल		काही नाही
	एकूण रुपये	काही नाही

दिनूच्या डोळ्यात एकदम पाणी आले. त्याचा गळा भरून आला. त्याच्या हातातला कागद गळून पडला. ते पैसे घेऊन तो तसाच आईकडे धावत गेला. काही न बोलता त्याने आईला पैसे परत दिले. व आईच्या मांडीवर डोके ठेवून रडू लागला.

आईने दिनूला कुरवाळले. व त्याच्या गालाचा मुका घेत ती म्हणाली, “बाळा, जीवनातल्या सगळ्याच गोष्टींची अशी बिले करून किंमत करता येत नाही.”

दिनू ओशाळला व त्याने आईच्या कुशीत आपले डोके लपविले. त्याला त्याची चूक कळून आली.

* आचार्य प्र.के. अत्रे.